

ISTORIJA MEDICINE *HISTORY OF MEDICINE*

Klinički centar Niš, Niš
Centar za radiologiju¹
Oftalmološka klinika²

Istorija medicine
History of medicine
UDK 61:737

MEDICINA U NOTAFILIJU

MEDICINE IN NOTAPHILY

Rade R. BABIĆ¹ i Gordana STANKOVIĆ-BABIĆ²

Sažetak – Medicina se sa svojim velikanima, osim u književnosti, slikarstvu i filateliji, našla i u numizmatici. Samo je nekoliko država u svetu izdalo papirne novčanice sa portretima lekara i zdravstvenog osoblja koji su svom narodu i medicini i doneli svetsku slavu. Među njima je pesnik i lekar Jovan Jovanović Zmaj, botaničar i lekar Josif Pančić i akademska slikarka Nadežda Petrović. Prikazane su i novčanice iz Kine sa likom hirurga dr Sun Jatsena, Španije, sa portretom histologa dr *Santiago Ramón y Cajala*, Austrije, sa likom nobelovca neuropsihijatra dr *Juliusa Wagnera Jauregga* i Francuske, sa portretom mikrobiologa i hemičara *Louisa Pasteura*.

Cljučne reči: Numizmatika; Istorija medicine; Lekari

Uvod

U svetu je samo nekoliko država izdalo novčanice s portretima velikana koji su svom narodu i medicini doneli svetsku slavu i sa motivima iz zdravstvene kulture i istorije medicine [1–5]. Među malobrojnim zemljama sveta koje su izdale papirne novčanice sa likovima svojih znamenitih lekara, kao što su Austrija, Francuska, Španija i Kina, našla se i naša zemlja, prvo kao Jugoslavija, a kasnije Republika Srbija. Tako je medicina, osim u književnosti, slikarstvu i filateliji, našla mesto i u numizmatici.

Sedamdesetih godina XX veka razvila se nova grana numizmatike – notafilija. Notafilija je nauka o papirnom novcu. Reč notafilija je kovanica latinske reči „nota”, što znači banknota, i grčke reči „philios”, što znači voleti. Doprinos nastanku i razvoju notafilije

kao nove grane numizmatike na svetskom nivou dao je Albert Pick, a kod nas Željko Stojanović [6]. Notafilisti papirni novac sakupljaju u zavisnosti od pojedinih tema (poznate ličnosti, priroda), perioda (papirne novčanice izdate za vreme inflacije i slično), države, serijskog broja i drugog.

Na papirnim novčanicama i vrednosnim papirima su, pored portreta zaslužnih lekara, prikazana i druga zbivanja koja su u vezi sa zdravstvenom kulturom tog naroda, kao na primer majka sa detetom u naručju, plodovi prirode kojima se želi ukazati na lepotu i zdravlje naroda te zemlje, na zdravo potomstvo ili na bogatstvo naroda u pogledu ishrane.

Medicinski motivi u notafiliji Jugoslavije, Srbije i Crne Gore i Srbije

Papirna novčanica od 1.000 srpskih dinara, koja je 1939. godine pripremljena za puštanje u opticaj kao 1.000 jugoslovenskih dinara, puštena je u opticaj posle nacističke okupacije nakon preštampavanja u Beogradu 1. maja 1941. godine. (Slika 1) [3]. Na njoj su prikazane Jugoslovenke kao vredne i radne žene sa plodovima prirode i majka kako u naručju drži zdravo i napredno dete.

Nakon oslobođenja zemlje od fašističkog okupatora, Antifašistička skupština narodnog oslobođenja Crne Gore (CASNO) odlučila je na Cetinju da januara 1945. godine emituje obveznice u apoenima od 10, 100 i 1.000 socijalnih dinara, koje bi imale platežnu vrednost [3, 6]. Ove obveznice je trebalo da potisnu iz optičaja nemačku marku, italijansku liru i albansku leku, kako bi se stabilizovao monetarni sistem u Crnoj Gori. Obveznice je potpisao dr Niko Miljanić, hirurg sa Cetinja, tada predsednik za narodno zdravlje CASNO. Motiv na obveznici od 1.000 socijalnih dinara bio je

Slika 1. Preštampana novčanica od 1.000 srpskih dinara puštena u opticaj 1941. godine

Fig. 1. A reprint of a 1000 Serbian dinar banknote introduced in 1941

Skraćenice

CASNO – Antifašistička skupština narodnog oslobođenja
Crne Gore

SFRJ – Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija

SRJ – Savezna Republika Jugoslavija

ranjeni partizan na konju. Krajem februara 1945. godine, nacionalni komitet za finansije izdaje naredbu da se iz opticaja povuku socijalni dinari, pošto je u platni promet uveden nov federativni dinar.

Sa raspadom Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ), Narodna banka Jugoslavije štampa 1993. godine u Beogradu novčanicu u apoenu od 500.000.000.000 dinara, sa portretom dr Jovana Jovanovića Zmaja (1833–1904) (Slika 2) [1, 6, 7]. Ova novčanica je nastala kao produkt hiperinflacije koja je tada harala zemljom. Danas je ova novčanica među numizmatičarima u svetu posebno tražena zbog njenih jedanaest nula.

Slika 2. Novčanica od 500.000.000.000 dinara sa likom dr Jovana Jovanovića Zmaja

Fig. 2. A 500 billion dinar banknote (500.000.000.000) featuring Dr. Jovan Jovanović Zmaj

Dr Jovan Jovanović Zmaj jedan je od velikana srpske književnosti. Kao diplomirani pravnik upisuje medicinske nauke 1863. godine u Pešti, i na istom fakultetu diplomira 1870. godine. Dr Jovan Jovanović Zmaj bio je član Srpske kraljevske akademije, Srpskog učenog društva i Društva srpske slovenosti. Bio je poznati i omiljeni dramaturg Narodnog pozorišta u Beogradu. Kao dečji pesnik bio je urednik dečjeg časopisa *Neven*.

Da bi obuzdala inflaciju u zemlji, Narodna banka Jugoslavije uvodi nov dinar. Na tržištu novca, tada je jedan novi dinar imao vrednost jedne nemačke marke. Pored metalnog novca u apoenu od jednog novog

Slika 3. Novčanica od jednog dinara sa likom dr Josifa Pančića

Fig. 3. A 1 dinar banknote featuring the image of Dr. Josif Pančić

dinara, u promet je puštena i papirna novčanica od jednog novog dinara na kojoj se nalazio lik dr Josifa Pančića (1814–1888) (Slika 3) [1, 6, 8].

Dr Josif Pančić školovao se na Medicinskom fakultetu u Pešti, gde je u dvadeset osmoj godini odbranio doktorsku disertaciju na temu medicinske botanike (1842). Dr Josif Pančić bio je predsednik Srpskog učenog društva (1864), a potom, kada je 1868. ovo društvo preraslo u Srpsku kraljevsku akademiju, i njen prvi predsednik. Šest mandata je bio rektor Velike škole u Beogradu. Pored doktorskog poziva, aktivno se bavio izučavanjem prirode, što mu je donelo svetsku slavu. Na planini Tari otkrio je endemičnu vrstu omorike, koja je po njemu nazvana Pančićeva omorika, a stranci je nazivaju srpskom omorikom.

Slika 4. Novčanica od 200 dinara sa likom akademске slikarke Nadežde Petrović

Fig. 4. A 200 dinar banknote featuring a distinguished painter Nadežda Petrović

Nakon raspada Savezne Republike Jugoslavije (SRJ) i nastanka Republike Srbije i Crne Gore, još uvek aktivna Narodna banka Jugoslavije pušta u opticaj papirnu novčanicu u vrednosti od 200 dinara sa likom akademске slikarke Nadežde Petrović (Slika 4) [1, 6, 9–13]. Na poledini ove novčanice, nalazi se detalj sa fotografije Nadežde Petrović iz 1913. koji prikazuje našu poznatu slikarku kao bolničarku srpske vojske u Prizrenu. Nadežda je u crnini, sa velikim crvenim krstom na rukavu kaputića koji drži u ruci i sa kitom ljubičica zadenutom za pojas.

Akademška slikarka Nadežda Petrović rođena je 11. oktobra 1873. u Čačku. Život su joj bile slike i otadžbina. Kada su se nad Balkanom i Srbijom nadvili oblaci rata, Nadežda Petrović je dobrovoljno krenula za srpskom vojskom, da bi kao bolničarka srpske vojske učestvovala u I i II balkanskom ratu i I svetskom ratu (učesnik je čuvene borbe na Mačkovom kamenu). Umrla je od tifusa 3. aprila 1915, kao bolničarka Infektivne vojne bolnice Vojske Srbije u Valjevu.

Sa raspadom Republike Srbije i Crne Gore, novčanica sa likom Nadežde Petrović ostaje u platnom prometu, sada Narodne banke Republike Srbije.

Medicina u notafiliji sveta

Republikanska vlada Španije emituje u Madridu 1935. godine (pre izbijanja građanskog rata) novčanicu od 50 pezeta sa likom histologa dr *Santiago*

Slika 5. Španska novčanica od 50 pezeta sa likom Santjaga Ramóna y Cajala

Fig. 5. A Spanish banknote of 50 Pesetas with the portrait of Dr. Santiago Ramon y Cajal

Ramón y Cajal (1852–1934) (Slika 5) [2, 3]. Dr. Santiago Ramón y Cajal, histolog i profesor uporedne anatomije, tvorac je modifikovanog Golgijevog metoda bojenja. Osnovao je laboratoriju za histološka istraživanja u Madridu koja je kasnije prerasla u institut pod njegovim imenom.

Austrija je 1953. emitovala novčanicu od 500 šilinga s portretom nobelovca, neuropsihijatra, dr. Juliusa Wagnera Jaurega (1857–1940) (Slika 6) [2, 3]. Dr. Julius Wagner Jauregg prvi je naučno formulisao princip uvođenja piretoterapije u tretiranju neurosifilisa. Godine 1927. dobio je Nobelovu nagradu za medicinu.

Slika 6. Austrijska novčanica sa likom dr. Juliusa Wagnera Jaurega

Fig. 6. A 500 schilling Austrian banknote featuring Dr. Julius Wagner-Jauregg

Francuska je 1938. pustila u opticaj papirnu novčanicu od 1.000 franaka sa portretom Louisa Pasteura (1822–1895) [2, 3, 14, 15]. Paster je bio hemičar i biolog, koji je dao ogroman doprinos razvoju medicine, naročito mikrobiologije i imunologije.

Na kineskoj papirnoj novčanici 1912–1947. godine nalazi se portret dr. Sun Jatsena [3]. Dr. Sun Jatsen jedan je od čuvenih kineskih hirurga, osnivač Ho Minsan partijske organizacije, a 1912. postao je predsednik Kineske Republike.

Zaključak

Prikazani su neki od velikana medicine koji su našli mesto u numizmatici, a koji su svom narodu i medicini doneli svetsku slavu.

Literatura

- Milanović M. Biografski leksikon: Poznati srpski lekari. Beograd/Toronto: Vojna štamparija; 2005.
- Medicinska Enciklopedija I-X. Zagreb: Leksikografski zavod FNRJ; 1963.
- Pokrajčić B. Medicina na novčanicama i vrednosnim papirima. Saopćenje 1970;13(3):145-7.
- Janković MV, Milić SS, Kovačević SI, Ban NJ, Jovanović MV. Ko je ko u Srbiji 1995. Beograd: Bibliofon; 1995.
- Šantić-Milićević M, Simić S. Zdravstveni kadar u Srbiji u periodu pre i posle 1950. godine. Med Pregl 2009; 62 (7-8):379-383
- Stojanović Ž. Nacionalni katalog novčanica Srbije i Jugoslavije. Beograd: Sanimex; 2007.
- Milenković Lj. Jovan Jovanović Zmaj. Beograd: Politika; 2008.
- Jančić B, Jančić R. Biologija. Beograd: Zavod za udžbenike; 2007.
- Babić RR. Nadežda Petrović: slikarka i bolničarka. Vojnosanit Pregled 2008;65(10):786-9.
- Merenik L. Nadežda Petrović. Beograd: Topy d.o.o. Izdavačko privredno društvo; 2006.
- Latković V. Nadežda Petrović. Slikarka u tri rata bolničarka. Beograd: Beoknjiga; 2006.
- Umetnička galerija „Nadežda Petrović”. Stalna postavka. Čačak; 1995.
- Čirić N. Nadežda Petrović. Beograd: Politika; 2008.
- Karakašević B. Mikrobiologija i parazitologija. Beograd/Zagreb: Medicinska knjiga; 1980.
- Milojević M. Pasterov zavod u Nišu 1900-1985. Niš: Prosveta; 1990.

Summary

Introduction

Apart from literature, painting and philately, some of the greatest names of medicine found their place in the field of numismatics. They popularised their people and nations, as well as the medical science worldwide. The paper exhibits banknotes with the portraits of famous and world-wide recognised people in world and national history.

Medicine in the notaphily in former Yugoslavia, Serbia and Montenegro and Serbia

Among these are the poet and pediatrician, Jovan Jovanović Zmaj; the doctor and botanist, Josif Pančić; the academic painter, Nadežda Petrović, as well as the motifs from our national history.

Medicine in the notaphily in the world

The banknotes from China with the image of the surgeon, dr Sun Yat Sen, from Spain with the portrait of the histologist Dr Santiago Ramón y Cajal, from Austria with the face of the Nobel Prize winner and psychiatrist, dr Julius Wagner Jauregg and from France with the portrait of the great scientist, Louis Pasteur are also presented.

Key words: *Numismatics; History of Medicine; Physicians*

Rad je primljen 27. I 2009.

Prihvaćen za štampu 4. II 2009.

BIBLID.0025-8105:(2010):LXIII:3-4:289-292

Conclusion

These are some of the examples of great names of medicine, who brought world fame to their nations and medical science, and who were, apart from literature, painting, philately, interested in numismatics.